

Aprentatge en profunditat una senzilla innovació que pot transformar l'educació

Kieran Egan

selecció i traducció de: Kieran Egan. *Learning in depth: A simple innovation that can transform schooling*. Chicago, The University of Chicago Press, 2010. (pgs. 5-22, i 187-214)

Quin sentit té un currículum atapeït de descobriments i invencions humanes quan veiem que la majoria dels estudiants surten del nostre sistema escolar recordant ben poca cosa d'aquest coneixement i pràcticament sense la capacitat sorprendre's? És a dir, és evident que tenim un problema. Espero persuadir-vos que aquí hi ha una solució que val la pena provar.

Com que es tracta el tema des d'una nova orientació, permeteu-me que elabori una mica el problema per explicar per què aquesta proposta poc convencional es postula com una clara oportunitat de resoldre'l.

Amplitud i profunditat del coneixement

Gairebé tothom que ha provat de descriure una imatge de la persona amb educació, des de Plató fins avui, inclou al menys dos criteris: primer, que la gent educada ha de ser àmpliament culta i, segon, que han de conèixer al menys alguna cosa en profunditat. El primer criteri es prou directe –gairebé tothom associa estar ben format amb tenir un bon grau de coneixement sobre el món, sobre la seva història i geografia, sobre la política del seu país i del altres, sobre que està passant en el món científic, sobre arts i literatura, etc. És a dir, una persona que realment ha après, retintut i d'alguna manera li ha donat un sentit al currículum que li han ensenyat a l'escola, satisfà el criteri d'amplitud.

[...]

El criteri de profunditat hi és present perquè la majoria dels especialistes en l'àmbit de l'educació reconeix que tenir un coneixement relativament superficial de moltes coses no és suficient per oferir una idea completa de com funciona el coneixement, de la

seva naturalesa i de la incertesa que genera o fins i tot per donar-ne una idea bàsica, com normalment és el cas, de com funciona el coneixement, de la seva naturalesa i de la incertesa que genera.

Aprenent alguna cosa en profunditat arribem a comprendre-ho des de dins, de manera diferent a com solem fer-ho des de fora amb l'amplitud de coneixement acumulat. Per fomentar el coneixement que podem aprendre en amplitud, ens basem sempre en l'experiència d'altres; quan aprenem en profunditat, desenvolupem la nostra pròpia experiència. Se suposa que aprendre alguna cosa en profunditat porta a una millor comprensió del coneixement en amplitud.

En el dia a dia a les classes, els mestres generalment intenten aconseguir tant l'amplitud com la profunditat, abordant un tema de manera general i explorant-ne alguns amb més detall, o permetent als alumnes triar projectes que puguin seguir amb més profunditat, dins d'una unitat general d'estudi. La principal planificació del currículum que fan les escoles per aconseguir el criteri de profunditat és possibilitar que els estudiants de les escoles superiors s'especialitzin en alguna cosa o desenvolupin habilitats especialitzades com a part de la seva preparació professional. Però en termes de satisfer el criteri de profunditat, aquests petits moviments no tenen un impacte en el problema. Simplement animen els estudiants a aprendre alguna cosa de manera una mica menys superficial.

Aquesta proposta no te a veure amb l'evident valor utilitari que te el coneixement especialitzat per a qui treballa en una àrea tècnicament complexa o té una professió que requereix un coneixement molt específic. L'acumulació de coneixement "vocacional" no pot aconseguir el que volem de l'educació, i, en qualsevol cas, generalment ve molt més tard en l'educació de la persona aconseguir el que l'aprenentatge en profunditat pot fer per als estudiants escolaritzats.

[...]

Aquí només us vull presentar les implicacions per aconseguir amplitud i profunditat de coneixement. Penso que hem fet just al revés; crec que aconseguir el criteri de profunditat és una clau per aconseguir també un millor criteri d'amplitud. [...]

Perquè la profunditat?

Encoratjar els estudiants a aprendre alguna cosa en profunditat no es veu generalment com a essencial en les nostres escoles, especialment quan sembla haver-hi tants alumnes amb dificultats per dominar fins i tot els nivells més bàsics d'alfabetització i habilitats numèriques. Així doncs, a quin propòsit educatiu serveix el saber alguna cosa en profunditat? Des dels dies de la caverna de Plató fins ara, aquesta qüestió ha estat plantejada en termes de què aporta a la ment el coneixement en profunditat. Quines raons es donen generalment? Heus aquí algunes:

1. Expertesa i aprenentatge sobre com funciona el coneixement

L'afirmació més comú és que es tracta d'una mena de tautologia: la manca de coneixement profund d'alguna cosa és la manca d'una comprensió del que és el coneixement i com funciona. Si es manté el coneixement de tot a nivell general i superficial, mai s'arriba a apreciar la naturalesa del coneixement. Una de les coses que una persona aprèn en el procés d'aprenentatge en profunditat és com la demanda de coneixement es pot crear, criticar i defensar — tot és part del lent procés de descobrir la inseguretats de les nostres demandes de saber. Com hem dit, saber alguna cosa en profunditat és com saber-ho des de dins, l'alumne guanya expertesa i reconeix, des d'una àrea estudiada en profunditat, alguna cosa sobre com funciona el coneixement en tots els àmbits. [...]

Els qui no saben res en profunditat — els qui ho saben tot des de fora — generalment accepten que les seves opinions són el mateix que el coneixement. No aprenen adequadament la diferència entre el coneixement i les seves creences sobre les coses. Això els converteix en presa fàcil per a aquells que aprofiten la credulitat —els manquen les defenses que pot proporcionar el coneixement profund. També pot fer-los confiar fermament en les seves opinions sobre coses de les que no tenen un coneixement suficient.

2. El plaer d'aprendre

Els filòsofs de l'educació han argumentat de manera consistent que la persona educada necessita combinar l'amplitud de coneixement sobre el món i la profunditat de coneixement d'alguna cosa en particular.

Plató, a la República, va polemitzar notòriament sobre la importància de l'aprenentatge en profunditat. El seu currículum per a la millor educació va suposar cinquanta anys d'estudi. Més recentment, Peters i Hirst (1970) també van emfatitzar que només aprenent alguna cosa en profunditat es pot escapar de les confusions que sorgeixen d'una base de coneixement superficial, i això ja té un valor per si mateix i resulta molt satisfactori.

Hi ha un benefici estètic relacionat amb saber alguna cosa en profunditat. Sense aquest plaer, la idea d'aprenentatge pel propi bé mai pot prendre cos realment.

Aquest plaer prové de la saviesa particular, només possible després de reconèixer la naturalesa del coneixement que un té. Una vegada coneixes alguna cosa en profunditat, la comprensió que en resulta s'estén a tot; sense algun coneixement profund, no s'estén a res més.

3. Estimulant la imaginació

Un benefici menys evident de l'aprenentatge en profunditat deu la seva importància a l'estimulació i el desenvolupament de la imaginació dels estudiants(...) la imaginació només treballa sobre el que coneixem. Com més coneguem sobre alguna cosa, més

imaginatius serem sobre ella (Egan 1997). Conèixer molt no vol dir que serem més imaginatius, és clar, però no podem ser imaginatius sobre el que no coneixem. Al final de la seva escolarització, els estudiants que hagin passat per l'Aprentatge en Profunditat tindran una quantitat immensa de material estimulant que podran relacionar i enriquir la seva imaginació quan pensin en els seus temes i les coses relacionades amb ells. La imaginació no és la filatura de paraules d'alguns ociosos, com de vegades ha estat representada, sinó un dels grans cavalls de batalla de l'aprenentatge (Egan 2008). Sense un coneixement seriós i significatiu, la imaginació no pot donar el millor de sí.

4. Projectes i el seu focus

La perseverança del "Projecte mètode" de Kilpatrick en els sistemes educatius occidentals també reconeix que aprofundir en l'aprenentatge té beneficis evidents. [...] L'aprenentatge en el Programa de Profunditat comparteix amb el Projecte Mètode un reconeixement dels valors de l'alumnat que es deriven d'aprendre alguna cosa en major detall i desenvolupar una comprensió més completa que és comú amb gran part del currículum. Però el Programa d'Aprentatge en Profunditat és també diferent en molts aspectes, en particular en les seves suposicions sobre la quantitat de treball individual que l'estudiant ha de fer abans d'adquirir idees realment significatives sobre qualsevol tema.

5. Aprentatge en Profunditat i Sentit d'identitat

Un altre dels beneficis educatius es dona quan la comprensió que resulta de l'aprenentatge en profunditat interacciona amb el nostre sentit d'identitat. No vull convertir això en una mena de discussió espiritual, però molts fan servir aquest tipus de llenguatge per descriure com el coneixement profund ens pot donar idees sobre nosaltres mateixos, en la nostra condició humana. És com a resultat d'aprendre alguna cosa en profunditat, que podem connectar amb la capa de la comprensió humana que condueix al què sovint anomenem vagament saviesa.

No qualsevol tipus d'aprenentatge en profunditat produirà aquests beneficis, per descomptat, per la qual cosa serà necessari que, al dissenyar els nostres programes d'Aprentatge en Profunditat posem criteris sobre la mena de temes que poden estimular aquest tipus de comprensió més profunda.

6. Aprentatge en Profunditat i Humilitat

Una de les grans paradoxes de l'educació és que, només quan se sap alguna cosa profundament, es pot reconèixer quan poc sabem en realitat i que com més aprenem, més fàcil és adonar-nos de tot el que encara ens falta per aprendre. El coneixement superficial és una maledicció de l'educació.

Quan les persones aprenen alguna cosa de manera superficial, sovint assumeixen fàcilment que ho saben tot sobre el tema. Podem escoltar gent amb la informació més

marginal fent afirmacions contundents sobre coses de les que saben molt poc. A mesura que adquirim més coneixements sobre alguna cosa i comencem a acumular experiència genuïna, ens adonem com d'insegur és realment el nostre coneixement i també quan poc entenem realment sobre gairebé qualsevol cosa. Això és una experiència allisonadora i aquest tipus de sobrietat és un dels regals d'aprenentatge en profunditat.

Adonar-nos del poc que sabem no és impossibilitant i és poc probable que resulti decebedor i doni lloc a la manca d'interès en el tema; en canvi, és estimulants, i produeix una emocionant sensació d'apropar el coneixement a les nostres ments, de manera que reconeguem tant el que sabem com el que queda per saber, i potser dona un sentit de misteri al coneixement — afegint un espai a la participació de la imaginació. Aquest sentit de quan poc coneixem fins i tot sobre el que millor sabem genera un sentit important d'humilitat davant el món del coneixement, que s'afegeix al nostre sentit de qui som i què esperem aconseguir.

7. Cultures del coneixement oral i alfabetitzada

[...] En un algun altre lloc hem parlat tant del què hem guanyat com del què hem perdut amb l'alfabetització i les seves formes d'acompanyar el pensament (Egan 1988, 1990). Les estratègies cognitives que es despleguen en les cultures orals per recordar coses impliquen un conjunt de tècniques que inclouen: informació sobre la trama de la història (mites), utilització de la rima i del ritme, evocació d'imatges, creació de metàfores i elaboració d'estructures lògiques d'oposicions binàries — en definitiva un conjunt de tècniques que lliguen vívidament les emocions i la imaginació amb el material que cal aprendre. Gran part de la meua labor educativa amb nens petits i amb els seus mestres s'ha basat en intentar mostrar com podem també desplegar aquestes tècniques en la planificació i l'ensenyament, per tal que les emocions dels nens i la imaginació puguin estar incloses en les matèries del currículum, permetent-los aprendre més eficaçment. Però cap d'aquestes tècniques poden entrar en joc si els nens no estan acumulant el coneixement que requereix l'adequada utilització d'aquestes tècniques bàsiques de creació de significat.

No és tracta que aquestes tècniques siguin únicament útils i apropiades en les cultures orals mentre altres tècniques ho siguin per a la nostra cultura alfabetitzada, sinó que puguem pal·liar la pèrdua que ha acompanyat als immensos beneficis de l'alfabetització i les seves estratègies de raonament. L'estratègia cognitiva que veiem amb la utilització flexible de metàfores, per exemple, no és només per utilitzar en les cultures orals portant-les a un alt grau de refinament; això és de valor avui dia per a qualsevol que vulgui un pensament flexible i creatiu.

Aquest conjunt d'estratègies, tant de la cultura oral com de l'alfabetitzada, ens serveix com a equip d'eines que enriqueixen la nostra capacitat de donar sentit al món i a la nostra experiència. Com més ric és el nostre conjunt d'estratègies, més rica serà la nostra experiència en el món i el que hi aportem.

Profunditat de coneixement per a tots

La manca de profunditat de coneixement, doncs, contribueix a la superficialitat i la comprensió insuficient del significat fins i tot del coneixement que tenim, ens fa ingenus i crèduls, ens priva d'un dels plaers de l'aprenentatge en sí mateix, empobreix la imaginació i ens fa incompetents per pensar amb seny sobre el món del que formem part. Quina llista més llarga!

Mentre que no és tan fàcil determinar el valor d'aprenentatge en profunditat com ho és assenyalar el valor de l'aprenentatge de coneixements merament utilitari, hi ha raons per acceptar que l'aprenentatge en profunditat és educativament important per a tots els alumnes. I les raons per a un aprenentatge en profunditat ens porten al cor d'una part indissociable de l'educació. L'element paradoxal en tot això — que hauria de fer-ho atractiu per als que financen del sistema educatiu — és que l'aprenentatge en profunditat, d'una manera no utilitarista, és allò que realment pot fer eficaç l'aprenentatge utilitari. Al cap i a la fi, el nostre enfocament actual en un coneixement superficial “ampli”, amb prou feines està donant resultats suficients. [...]

La proposta

Com podrien assolir els estudiants aquest tipus de coneixement en profunditat?

Bé, aquesta proposta pot ser expressada de manera molt simple: La idea bàsica és que la primera setmana d'escola, s'assignarà aleatòriament a cada estudiant un tema sobre el que aprendre durant tota la seva escolarització, a més del currículum habitual. Els temes poden ser coses com: les pomes, la roda, els mol·luscs, les autopistes, els ferrocarrils, les fulles, els vaixells, els gats, les espècies, etc. Els estudiants es trobaran regularment amb el seu tutor, qui els donarà orientació, suggeriments i ajut mentre construeixen la seva pròpia carpeta sobre el seu tema. L'objectiu és que els estudiants, al final de la seva escolarització, tinguin una autèntica experiència. L'expectativa és que aquest procés transformarà la seva relació i la seva comprensió de la naturalesa del coneixement. Hauria també de transformar l'experiència d'escolarització de cada nen i ser també emocionalment satisfactori, com ho és normalment l'aprenentatge no forçat.

A l'acabar l'escolarització, els estudiants seran profundament coneixedors d'alguna cosa. Cadascun sabrà gairebé tant sobre algun tema concret com la majoria dels experts. També reconeixeran que el tema sobre el qual tenen aquesta experiència s'ha expandit tant en el seu coneixement, que saben poc comparat amb el que cal saber.

Els fruits d'aquesta innovació curricular seran estudiants que sabran d'alguna cosa amb molta profunditat, i també sabran alguna cosa sobre la naturalesa del coneixement, i hauran desenvolupat una mica d'humilitat i experiència davant de les afirmacions del coneixement casual per part de la gent inadequadament formada.

L'alumnat i la resta de nosaltres, hem de reconèixer que un principi subjacent d'aquesta proposta és que tot és meravellós, si podem saber prou sobre això. Bé, potser no tot és meravellós, però és la ignorància el que condueix a l'avorriment i al fracàs a l'hora d'implicar-se en qualsevol tema.

Em cal destacar un parell de trets del programa:

[...] En primer lloc, el tema de l'alumne no pretén substituir a la resta del currículum!

És a dir, el programa és un simple complement del currículum actual. Els estudiants segueixen amb la seva escolarització regular exactament com ho fan avui, i l'Aprenentatge en Profunditat és un programa afegit. Després haurem d'explorar els problemes pràctics que això planteja, però aquí només vull destacar que no se suposa que els estudiants ho han d'aprendre tot "a través" del seu tema.

En segon lloc, el programa no és una classe més, una nova assignatura, amb tots els alumnes treballant cadascú sobre el seu tema en una estona determinada. Un cop més, caldrà veure com resoldre les dificultats organitzatives, però Aprenentatge en profunditat no pretén reemplaçar la tasca pedagògica que ja s'està duent a terme.

(pàg. 5-22)

Conclusió

Reconec que pot semblar que aquest llibre presenta un afegit genial i delicat al currículum que només pot servir per ajudar els estudiants a aprendre una gran quantitat d'alguna cosa en particular, però que té un objectiu educatiu molt limitat, estret i empobrit en el seu abast, comparat amb les finalitats socials i fins i tot morals sobre les que va l'educació. Crec que aquest punt de vista seria un error. Aprendre sobre el món, quan es fa correctament, no és merament una acumulació de dades, com recollir dades estadístiques d'hoquei o futbol.

Potser seria excessiu referir-se a Plató i Sant Francesc d'Assis com a suport per a l'ampli valor potencial que té per a un estudiant involucrar-se en aprendre alguna cosa en profunditat. Però Plató i Sant Francesc d'Assis assenyalen que una característica central d'esdevenir una persona moral és aprendre a comprometre's amb alguna cosa externa, en lloc de veure el món només en termes d'un mateix i de les pròpies necessitats. El projecte d'Aprenentatge en Profunditat, a més dels valors educatius més senzills dels que he parlat fins ara, també encoratja els estudiants a endinsar-se en alguna cosa fora d'ells mateixos. És una formació de molts anys en l'atenció a alguna cosa diferent —en l'aprenentatge de les virtuts d'exactitud, precisió i també de

respecte per la veritat. Jo crec que seria un error ignorar aquest valor potencial del programa.

Pots, per descomptat, començar de manera individual el teu propi projecte d'Aprenentatge en Profunditat en qualsevol moment. Potser pots mirar l'índex de temes al final del capítol 5, tancar els ulls i començar amb qualsevol cosa que et cridi l'atenció, avui. (p.187-189)

Un principi subjacent que em va atraure del treball sobre Educació Creativa (www.ierg.net) és que tot coneixement és coneixement humà —és a dir, tot coneixement és un producte de les esperances, pors o passions d'algú i, si esperem despertar l'interès dels alumnes, hem de mostrar en primer lloc el coneixement en el context de les esperances, temors i passions que genera, o del sentit que li donem a la vida avui. Malauradament, massa contingut del currículum s'ensenya de manera rutinària com si el seu hàbitat natural fos un llibre de text en comptes de les pors, esperances i passions de persones reals; això fa que els alumnes acostumin a trobar-los opacs, sense vida, i gens interessants. (p.213)

És útil recordar que no hi ha coneixement en una biblioteca; com no hi ha coneixement a Internet. Oblidem massa fàcilment la nostre gran ingenuïtat al transformar el coneixement en símbols, i aleshores oblidem que els codis no són coneixement, sinó simples i enginyosos recordatoris del coneixement. El coneixement només existeix en teixits humans vius, en els nostres cervells. I l'engany més dur de l'educació és transformar els codis i símbols en coneixement de la vida. Si no reconeixem la diferència, llavors per descomptat fracassarem en comprendre que una educació adequada demana un pas transformacional més enllà. (p. 214)